

**ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΥ ΚΑΙ ΦΙΛΟΥ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΚΡΑΤΕΡΟ ΙΩΑΝΝΟΥ***

*Ιωάννης Χ. Βούλαρης
Ομότιμος Καθηγητής Νομικής Σχολής ΔΠΘ*

Θα ήθελα κατ' αρχάς να συγχαρώ την Ελληνική Εταιρία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων και τον Πρόεδρό της, συνάδελφο και φίλο Στέλιο Περράκη, για την πρωτοβουλία τους να οργανώσουν αυτή την εκδήλωση μνήμης για τα δέκα χρόνια από τότε που έφυγε από κοντά μας ο αγαπητός σ' όλους μας Κρατερός Ιωάννου, ένας πολύ άξιος συνάδελφος και φίλος, που προσέφερε πάρα πολλά και θα μπορούσε να προσφέρει ακόμη περισσότερα, αν δεν κοβόταν ξαφνικά και πρόωρα το νήμα της ζωής του. Η παρουσία και συμμετοχή στην εκδήλωση αυτή πολλών διακεκριμένων στο χώρο του διεθνούς δικαίου, της θεωρίας και της πράξης, Προέδρων Ανωτάτων Δικαστηρίων, Ελληνικών και Διεθνών, συναδέλφων καθηγητών, διπλωματών, δικηγόρων, μεταξύ των οποίων και πρώην φοιτητές ή συνεργάτες του, δείχνει την μεγάλη εκτίμηση που είχε ο Κρατερός Ιωάννου, αλλά και το μέγεθος της προσφοράς του στον χώρο αυτό, όπως θα το παρουσιάσουν στη συνέχεια όλοι οι ομιλητές: προσφορά μεγάλη και σημαντική, η αναλυτική παρουσία της οποίας θα μας έπαιρνε πολύ χρόνο. Προσωπικά θα αναφερθώ στον φίλο και συνάδελφο Κρατερό Ιωάννου, με τον οποίο δουλέψαμε μαζί στο στήσιμο του Πανεπιστημίου Θράκης, της Νομικής του Σχολής και του Τομέα Διεθνών Σπουδών: μια φιλία που ξεκινάει από παλιά, αλλά έγινε εντονότερη στα χρόνια αυτά που δουλέψαμε μαζί στο Πανεπιστήμιο Θράκης και στα οποία κυρίως θα αναφερθώ, μάλιστα όχι λεπτομερώς, αλλά επιλεκτικά και σύντομα.

Ο Κρατερός Ιωάννου ήταν πληθωρικός σε όλα του και ιδίως στην εργατικότητα του και στους στόχους του, στόχους τους οποίους έβαζε και πραγματοποιούσε πάντοτε. Επειδή σήμερα είναι και πάλι σε έξαρση το Σκοπιανό, θα πρέπει να υπογραμμισθεί εδώ η πολύ επιτυχημένη συμβολή του Κρατερού Ιωάννου σ' αυτό το ζήτημα, που το ζούσε και σαν προσωπικό του ζήτημα, λόγω και της καταγωγής του. Άλλοι ομιλητές θα αναφερθούν στη συνέχεια διεξοδικότερα στην συμβολή του στο θέμα αυτό. Προσωπικά θέλω απλώς να τονίσω την χαρά που ένοιωσε, τόσο όταν καταρτίστηκε, το 1995, η *Ενδιάμεση Συμφωνία*, στη σύλληψη και τελική διατύπωση της οποίας συνέβαλε αποτελεσματικά και για την οποία πίστευε ότι θα βοηθούσε στην τελική ρύθμιση του προβλήματος με την γείτονα χώρα, όσο και κυρίως όταν απορρίφθηκαν, το 1994, από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων

* Κείμενο ομιλίας που έγινε στο αμφιθέατρο «Γιάννος Κρανιδιώτης» του Υπουργείου Εξωτερικών, την 25 Φεβρουαρίου 2009, κατά την Εκδήλωση Μνήμης για τα 10 έτη από τον θάνατο του Καθηγητή - Δικαστή Κρατερού Ιωάννου, που οργανώθηκε από την Ελληνική Εταιρία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων. Το κείμενο της ομιλίας προσαρμόστηκε, κατά το δυνατό, στο γραπτό λόγο.

(ΔΕΚ) τα προσωρινά μέτρα που είχε ζητήσει κατά της Ελλάδος η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για τα αντίμετρα (εμπορικό εμπάργκο) κατά της πΓΔΜ, υπόθεση που υποστήριξε, μαζί με τους συμμετέχοντες στην εκδήλωση αυτή μνήμης, συναδέλφους και φίλους, Βασίλη Σκουρή, Πρόεδρο σήμερα του ΔΕΚ, και Στέλιο Περράκη, καθώς και τον αείμνηστο Γιάννο Κρασιδάκη, διδάκτορα της Νομικής Σχολής Θράκης και Υφυπουργό τότε Εξωτερικών αρμόδιο για θέματα Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Την υπόθεση αυτή κέρδισαν και στην επιτυχία αυτή συνέβαλε σημαντικά ο Κρατερός Ιωάννου, όχι μόνο γιατί ήταν πεισματάρης και επίμονος και δεν του άρεσε να χάνει, αλλά γιατί ήταν εργατικός και μεθοδικός και με αποτελεσματική επιχειρηματολογία: δεν ήταν μόνο άριστος θεωρητικός ως καθηγητής, αλλά εξαιρετικός και στην πράξη, κυρίως ως δικηγόρος, αλλά και ως δικαστής. Το λειτούργημα του δικαστή και μάλιστα του διεθνούς δικαστή τον είχε γοητεύσει από τα νιάτα του και την αρχή των νομικών του ενασχολήσεων. Θυμάμαι το καλοκαίρι του 1966, όταν συναντηθήκαμε για πρώτη φορά, στην είσοδο της Βιβλιοθήκης του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης, με την ευκαιρία των μαθημάτων στην Ακαδημία Διεθνούς Δικαίου της Χάγης του αείμνηστου Δημήτρη Ευρυγένη. Στην πρώτη μας αυτή συνάντηση, ο Κρατερός δήλωσε απερίφραστα, ότι ο χώρος εκεί του ανήκει και θα γίνει μελλοντικά δικαστής. Και, πράγματι, θα του άξιζε να γίνει: το ότι δεν έγινε, οφείλεται στο γεγονός, ότι την δεκαετία του 60 είχε γίνει εκεί δικαστής ο αείμνηστος καθηγητής Ιωάννης Σπυρόπουλος και με την πρακτική που ακολουθείται στον ΟΗΕ, ιδίως για τις μικρές χώρες, η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να είχε άλλο δικαστή πριν την πάροδο πενηκονταετίας και πλέον. Όμως ο Κρατερός Ιωάννου έγινε δικαστής στο ΔΕΚ, μόνο που δεν πρόφτασε να ολοκληρώσει την θητεία του, λόγω του απροσδόκητου θανάτου του. Αυτά τα γνωρίζω λόγω της φιλίας που μας συνέδεε από τότε, το 1966, και που έγινε ακόμη πιο έντονη με την εργασία μας στο Πανεπιστήμιο της Θράκης.

Και οι δύο είχαμε το κοινό προνόμιο να υπηρετήσουμε στο Πανεπιστήμιο αυτό ήδη από την αρχή της λειτουργίας του και της Νομικής Σχολής του, δηλαδή από το 1975, τον Φεβρουάριο ο συντάκτης του κειμένου αυτού και τον Μάρτιο ο αείμνηστος Κρατερός. Από το πρώτο πανεπιστημιακό έτος λειτουργίας υπηρετήσαμε και οι δύο ως Ειδικοί Επιστήμονες και διδάξαμε, μαζί με τους άλλους, επί συμβάσει, Καθηγητές των Πανεπιστημίων Θεσσαλονίκης και Αθηνών. Παράλληλα με την διδασκαλία ασχοληθήκαμε και με την οργάνωση των εδρών τότε, του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου ο Κρατερός Ιωάννου και του Ιδιωτικού Διεθνούς και Συγκριτικού Δικαίου ο συντάκτης των γραμμών αυτών, καθώς και της βιβλιοθήκης, ιδίως στον τομέα του διεθνούς δικαίου, δημοσίου και ιδιωτικού, η δε προσφορά του αείμνηστου Κρατερού ήταν σημαντική. Έτσι, ο Κρατερός διέκρινε και προσέλαβε ως συνεργάτες ικανότατους επιστήμονες στον χώρο του Δημοσίου Διεθνούς και του Ευρωπαϊκού Δικαίου και των Διεθνών Σχέσεων και της Διπλωματικής Ιστορίας, άλλοι

από τους οποίους εξακολουθούν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στο ΔΠΘ, όπως ο παρών στην εκδήλωση φίλος Μιχάλης Χρυσομάλης, αλλά και ο απών απ' την εκδήλωση λόγω απεργίας των συγκοινωνιών, επίσης φίλος, Κώστας Αντωνόπουλος, ενώ άλλοι ήδη βρίσκονται και διαπρέπουν σε άλλα Πανεπιστήμια, όπως ο καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και Υφυπουργός Εξωτερικών σήμερα, Γιάννης Βαλλινάκης, ο Στέλιος Περράκης καθηγητής στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και η Ειρήνη Λαγάνη στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Με τον αείμνηστο Κρατερό Ιωάννου συνεργάστηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα, μέχρι και τον θάνατό του, η επίσης παρούσα στην εκδήλωση, συνάδελφος και φίλη, Παρούλα Νάσκου, που υπηρετεί σήμερα στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και την οποία βρήκαμε να υπηρετεί στο Πανεπιστήμιο Θράκης, αφού είχε ήδη προσληφθεί στα τέλη του 1974, ως βοηθός τότε της έδρας του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου, από τον αείμνηστο Δημήτρη Ευρυγένη, Πρώτο Πρόεδρο της Προσωρινής Διοικούσας Επιτροπής του Πανεπιστημίου Θράκης μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στην Ελλάδα. Η προσφορά του Κρατερού Ιωάννου στην οργάνωση του Πανεπιστημίου συνεχίστηκε και μετά την εκλογή μας, το 1977, ως καθηγητών και την δημιουργία, το 1983, του Τομέα Διεθνών Σπουδών, που με βάση το νόμο - πλαίσιο 1268/1982 για πρώτη φορά δημιουργήθηκε στο Πανεπιστήμιο Θράκης κι' ακολουθήθηκε στη συνέχεια κι από άλλες Σχολές κι όχι μόνο Νομικές. Στόχος μας για τη δημιουργία του Τομέα αυτού ήταν να υπάρξει συντονισμός στη διδασκαλία και την έρευνα στον ευρύτερο χώρο του Διεθνούς Δικαίου, Δημοσίου και Ιδιωτικού, που συνδέονται στενά μεταξύ τους. Ο Κρατερός δεν ασχολήθηκε μόνο με τον Τομέα Διεθνών Σπουδών, του οποίου εκλέχθηκε επανειλημμένα Διευθυντής, αλλά και με τη Νομική Σχολή Κομοτηνής, της οποίας υπήρξε Πρόεδρος, και το Πανεπιστήμιο Θράκης, του οποίου εκλέχθηκε το 1988 Αντιπρύτανης, συμβάλλοντας επίσης αποφασιστικά στην οργάνωση και ανάπτυξή τους. Πρέπει εδώ να τονισθεί, ότι με πρωτοβουλία του Κρατερού Ιωάννου διδάχθηκε για πρώτη φορά σε Ελληνικό Πανεπιστήμιο το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο και αυτό ήδη από το 1978, πολύ πριν γίνουμε μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Το μάθημα αυτό ήταν ετήσιο και υποχρεωτικό και στην διδασκαλία και διαμόρφωση του περιεχομένου του συνέβαλε κατά πολύ ο Κρατερός Ιωάννου: η διδασκαλία του Θεσμικού Κοινοτικού Ευρωπαϊκού Δικαίου υπήρξε όχι μόνο πρωτοπόρος, αλλά πλήρης και υποδειγματική στη Νομική Σχολή της Θράκης, παράδοση που συνεχίστηκε και μετέπειτα, όταν καθιερώθηκαν τα εξαμηνιαία μαθήματα στο πρόγραμμα σπουδών και προστέθηκαν και άλλα τμήματα του κλάδου αυτού. Σημαντική είναι επίσης η συμβολή του Κρατερού Ιωάννου και στην ευρύτερη διάδοση του Ευρωπαϊκού Δικαίου στην Ελλάδα, συμμετέχοντας στην πρωτοβουλία που είχε αναλάβει ο αείμνηστος Δημήτρης Ευρυγένης, κατά την είσοδο της Ελλάδας στις Ε.Κ., το 1981, να κάνει γνωστό το δίκαιο αυτό στον ευρύτερο χώρο της Δημόσιας Διοίκησης, με σεμινάρια, διαλέξεις και δημοσιεύσεις, πρωτοβουλία στην

οποία συμμετείχαμε επίσης, τόσο ο εδώ παρών καθηγητής Βασίλης Σκουρής, σήμερα Πρόεδρος του ΔΕΚ, όσο κι' ο συντάκτης του κειμένου αυτού. Η συνεργασία του Κρατερού Ιωάννου με τον Βασίλη Σκουρή για την καλλιέργεια και διάδοση του Ευρωπαϊκού Δικαίου συνεχίστηκε, αδιάκοπα και μετά την αποχώρηση του Βασίλη Σκουρή από τη Θράκη και την εκλογή του ως Καθηγητή στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, στα πλαίσια του Κέντρου Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, το οποίο είχε ιδρύσει επίσης ο αείμνηστος Δημήτρης Ευρυγένης και την λειτουργία και ανάπτυξη του οποίου συνέχισαν και οι δύο, μαζί με τον αείμνηστο Φωκίωνα Φραντζεσκάκη και τον παρόντα στην εκδήλωση αυτή αγαπητό συνάδελφο και φίλο, Αργύρη Φατούρο.

Με τον Κρατερό Ιωάννου είχαμε επίσης την ευκαιρία να συναντηθούμε και σε διεθνή fora, όπως τον ΟΗΕ την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και το Συμβούλιο της Ευρώπης: έτσι, ο συντάκτης των γραμμών αυτών είχε την ευκαιρία να διαπιστώσει προσωπικά το κύρος που απολάμβανε ο Κρατερός Ιωάννου σε διεθνές επίπεδο. Συγκεκριμένα, έτυχε να συμμετέχουμε για μεγάλο χρονικό διάστημα σε δύο ξεχωριστές μεν Επιτροπές της Διεύθυνσης του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, που όμως συχνά συνεδρίαζαν παράλληλα: ο Κρατερός ήταν Αντιπρόεδρος και μετά Πρόεδρος της Επιτροπής για την αναμόρφωση της διαδικασίας εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), που κατέληξε στο 11ο Πρόσθετο Πρωτόκολλο, το οποίο αναμόρφωσε το Δικαστήριο (ΕΔΔΑ) και την διαδικασία εφαρμογής της Σύμβασης (ΕΣΔΑ), ενώ ο συντάκτης των γραμμών αυτών ήταν μέλος και μετά Αντιπρόεδρος της Επιτροπής για την Εκπαίδευση και Διάδοση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Έτσι, ο συντάκτης του κειμένου αυτού είχε την ευκαιρία να συναντήσει πολλά από τα μέλη της Επιτροπής στην οποία συμμετείχε ο Κρατερός Ιωάννου και να διαπιστώσει προσωπικά την εκτίμηση που είχε από όλα τα άλλα μέλη της Επιτροπής αυτής, όχι μόνο για την διεύθυνση των εργασιών, αλλά κυρίως για την προσωπική του συμβολή στην αναμόρφωση του τελικού κειμένου του Πρωτοκόλλου: δεν θα ήταν υπερβολή να πεί κανείς, ότι το Πρωτόκολλο είναι κατά μεγάλο μέρος έργο του Ιωάννου, άσχετα αν αυτό δεν έχει προβληθεί αρκετά από την Ελλάδα, γεγονός για το οποίο εξέφρασε το σχετικό του παράπονο και ο ίδιος ο Κρατερός, σε μελέτη του που δημοσιεύθηκε μεταθανάτια (στην ΕΕΕυρΔ τομ. 19/1999, σελ. 749 επ. και ιδίως σελ. 765), σχετικά με το Πρωτόκολλο αυτό.

Η Συμβολή του Κρατερού Ιωάννου στο Πανεπιστήμιο Θράκης υπήρξε πολύπλευρη και σημαντική. Όχι μόνο με την διδασκαλία, την έρευνα και την συμβολή του στην *ex nihilo*, μπορούμε να πούμε, οργάνωση του νεοσύστατου τότε Πανεπιστημίου, αλλά και με το κύρος του σε διεθνές επίπεδο, που αντανακλούσε και στο Πανεπιστήμιο. Έτσι, παρά το σχετικά νεαρό της ηλικίας τους, το Πανεπιστήμιό μας και ιδίως η Νομική του Σχολή, έγιναν ευρύτατα διεθνώς γνωστά κι' αυτό οφείλεται στη δι-

εθνή επιστημονική ακτινοβολία συναδέλφων καθηγητών του Πανεπιστημίου, μεταξύ των οποίων και ο Κρατερός Ιωάννου. Εκτός από τις συμμετοχές του σε Όργανα διεθνών Οργανισμών, σε πολλά διεθνή συνέδρια, στην Ελλάδα και το εξωτερικό, ο Κρατερός είχε επίσης διδάξει και σε αμερικανικά πανεπιστήμια με διεθνή προβολή.

Παρά τις πολύπλευρες ενασχολήσεις του, ο Κρατερός Ιωάννου διατήρησε πάντοτε έντονο το ενδιαφέρον του για το Πανεπιστήμιο Θράκης, ακόμη κι' όταν έγινε Δικαστής στο ΔΕΚ και ο φόρτος εργασίας δεν του άφηνε πολλά περιθώρια γι' αυτό: έτσι, κατά το διάστημα του ενάμιση περίπου έτους που ήταν δικαστής, βρισκόταν σε συνεχή επαφή, τόσο με τον συντάκτη του κειμένου αυτού, όσο και με τους Στέλιο Περρράκη και Παρούλα Νάσκου, αλλά κι' άλλους συναδέλφους, εκφράζοντας το ενδιαφέρον του για τις εξελίξεις στο Πανεπιστήμιο, στη Σχολή και τον Τομέα.

Η συμβολή του Κρατερού Ιωάννου υπήρξε σημαντική σε όλα με όσα καταπιάστηκε και ιδίως στο στήσιμο και την εξέλιξη του Πανεπιστημίου Θράκης και της Νομικής Σχολής του: τα θετικά αποτελέσματα της συμβολής του αυτής είναι εμφανή και η αναγνώριση του έργου του είναι αδιαμφισβήτητη. Μόνο που δεν είναι πλέον εδώ, για να μπορέσει να χαρεί κι' αυτός για την ανάπτυξη του Πανεπιστημίου Θράκης και της Νομικής του Σχολής, στην οποία σημαντικά συνέβαλε. Ένα Μεγάλο Ευχαριστώ, όμως, του ανήκει.